

VZTAH STÁTU A CÍRKVE

1. Bible – Písmo svaté Starého a Nového zákona

Vztah k veřejné moci

Každý ať se podřizuje vládní moci, neboť není moci, leč od Boha. Ty, které jsou, jsou zřízeny od Boha, takže ten, kdo se staví proti vládnoucí moci, vzpírá se Božímu řádu. Kdo se takto vzpírá, přivolává na sebe soud. Vládcové nejsou přece hrozbou tomu, kdo jedná dobře, nýbrž tomu, kdo jedná zle. Chceš, aby ses nemusel bát vládnoucí moci? Jednej dobře, a dostane se ti od ní pochvaly. Vždyť je Božím služebníkem k tvému dobru. Jednáš-li však špatně, máš proč se bát, neboť nenese meč nadarmo; je Božím služebníkem, vykonavatelem trestu nad tím, kdo činí zlo. Proto je nutno podřizovat se, a to nejen z bázně před trestem, nýbrž i pro své svědomí. Proto také platíte daň. Vládcové jsou v Boží službě, když se drží svých úkolů. Dávejte každému, co jste povinni: daň, komu daň; clo, komu clo; úctu, komu úctu; čest, komu čest.

Římanům (13,1-7)

Převzato z: Kol. překl.: Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha 1990.

2. Císařská korunovace Karla Velikého v Římě (800)

A na počátku měsíce srpna přijda [*Karel Veliký roku 800, vložili autoři*] do Mohuče, ohlásil tažení do Itálie a vytáhnuv odtud s vojskem, přišel do Ravenny. Zařídív tam výpravu do Beneventska, po sedmidenním zdržení změnil směr pochodu na Řím a poručil, aby vojsko s jeho synem Pippinem táhlo za pleněním do zemí beneventských. Když pak přišel do Říma, den předtím vyšel mu vstříc papež Lev a s ním Římané do Mentany, vzdálené dvanáct milníků od města, a s největší ponížeností a s největší poctou ho přijal; a posnídav s ním v řečeném místě, hned ho předešel do Říma. A na zítří stoje na stupních basiliky sv. Petra apoštola, když mu byl poslal v ústrety korouhve města Říma a když také seřadil a na příhodných místech rozestavil zástupy jak přespolních, tak i měšťanů, aby přicházejícímu provolávali slávu, sám s duchovenstvem a biskupy uvítal ho, jakmile sestoupil s koně a vystupoval po stupních, a osloviv uvedl ho za zpěvu všech do basiliky svatého Petra apoštola. To se stalo dne 24. listopadu.

Po sedmi pak dnech král svolav obecné shromáždění oznámil všem, proč přišel do Říma, a nato každodenně vynakládal péči na vyřizování toho, proč přišel. Z toho jak nejdůležitější, tak i nejnesnadnější byla záležitost, která nejdříve byla začata, totiž rozhodnutí o obviněních, která byla vznesena proti papeži. Ten pak, když nikdo nechtěl provinění prokázat, před vším lidem v basilice sv. Petra apoštola vystoupil na ambonu, maje v rukou evangelium, a vzývaje jménem svaté Trojice, očistil se přísahou od vznesených obvinění. Téhož dne přišel do Říma Zachariáš vrátiv se z Východu se dvěma mnichy, jedním z Olivetské hory a druhým z kláštera svatého Sáby; poslal je patriarcha jeruzalémský se Zachariášem ke králi a přinesli s sebou za příčinou požehnání klíče Božího hrobu a místa Umučení a rovněž klíče města a hory s korouhví. Král laskavě je přijav, nějaký čas je u sebe zadržel a v měsíci dubnu propustil je s dary. A slavil Hod narození Páně v Římě. A změnilo se číslo let v DCCCI.

A nejsvětější den Narození Páně, když král při mši povstal od modlitby před konfesí sv. Petra apoštola, papež Lev vložil mu na hlavu korunu a všecken lid římský provolával: „Karlu,

Augustovi, Bohem korunovanému, velkému a mír zjednávajícímu císaři Římanů, život a vítězství!“ a po chvalozpěvu byla mu papežem na způsob starých císařů prokázána úcta a on odloživ titul patricia, nazýval se císař a Augustus.

Po několika pak dnech přikázal, aby mu byli vydáni ti, kdo minulého roku sesadili papeže; a po skončeném vyšetřování byli podle římského zákona jakožto provinivší se urážkou majestátu odsouzeni ke ztrátě hrdla. Avšak papež se za ně u císaře láskyplně přimluvil; byl jim totiž ponechán jak život, tak i neporušenost těla, avšak pro velikost zločinu byli vypovězeni do vyhnanství. Hlavami tohoto spiknutí byli nomenklátor Paschal a saccellarius Campulus a mnozí jiní urození obyvatelé města Říma, kteří všichni byli zároveň odsouzeni tímž rozsudkem.

Když byl poté uspořádal nejen veřejné, ale i církevní a soukromé záležitosti města Říma i papeže a celé Itálie – neboť císař po celou zimu nic jiného nedělal – a když znovu poslal vojenskou výpravu se svým synem Pippinem do Beneventska, sám po Velikonocích, odjevu dne 25. dubna z Říma, přišel do Spoleta.

Převzato z: Kol. edit.: Chrestomatie k světovým dějinám feudalismu I. Praha 1962, s. 75-77.

3. Tzv. Dictatus papae Řehoře VII. (1075)

Diktát papežův.

- I. Že římská církev byla založena samým Bohem.
- II. Že jen římský papež po právu je nazýván universálním.
- III. Že jen on může sesazovat a opět dosazovat biskupy.
- IV. Že jeho legát na koncilu je nadřazen všem biskupům, i když sám má nižší hodnost, a že může proti nim vynést výrok sesazení.
- V. Že papež může sesazovat nepřítomné.
- VI. Že s těmi, kdož byli od něho dáni do klatby, není nám mimo jiné dovoleno ani přebývat v témže domě.
- VII. Že jen on smí podle potřeby a okolností vydávat nové zákony, sdružovat nové obce [*zakládat nové diecéze, vložili autoři*], z řeholního domu zřizovat opatství a naopak, bohatá biskupství rozdělovat a chudá slučovat.
- VIII. Že on sám může užívat odznaků císařské důstojnosti.
- IX. Že jen papežovy nohy mají všechna knížata líbat.
- X. Že v kostelích jen jeho jméno má být vyslovováno.
- XI. Že toto jméno [*titul „papež“, vložili autoři*] je jediné na světě.
- XII. Že on smí sesazovat císaře.
- XIII. Že on smí, vyžaduje-li to nutná potřeba, překládat biskupy z jednoho stolce na jiný stolec.
- XIV. Že smí ustanovovat kněze kteréhokoli kostela, kamkoli bude chtít.
- XV. Že kněz jím ustanovený může být představeným jiného kostela, nikoli však sloužit pod jiným, a že od žádného biskupa nesmí přijmout vyšší hodnost.
- XVI. Že žádná synoda bez jeho nařízení nesmí být nazývána všeobecnou.
- XVII. Že bez jeho schválení žádné nařízení a žádná kniha nemají být pokládány za kanonické.
- XVIII. Že jeho výrok nesmí býti nikým odmítnut, on však sám může výroky všech zamítnout.
- XIX. Že sám nesmí být nikým souzen.
- XX. Že se nikdo nesmí opovážit odsoudit toho, kdo se odvolává k Apoštolské stoliči.
- XXI. Že závažnější záležitosti kteréhokoli kostela mají jí být předkládány.
- XXII. Že se římská církev nikdy nemýlila a že se ani navěky, jak dosvědčuje Písmo, nezmýlí.

XXIII. Že římský papež, byl-li kanonicky ustanoven, zásluhami svatého Petra se stává beze vší pochyby svatým, jak dosvědčuje svatý Ennodius, biskup Pavijský, s nímž v té věci souhlasí mnozí svatí Otcové, jak je uvedeno v dekretch svatého Symacha papeže.

XXIV. Že na jeho příkaz a s jeho svolením podřízení mohou vést žaloby.

XXV. Že bez synodního shromáždění může sesazovat a opět dosazovat biskupy.

XXVI. Že nemá být považován za katolíka, kdo se nesrovnává s římskou církví.

XXVII. Že může zprostit poddané nespravedlivých slibu věrnosti.

Převzato z: Kol. edit.: Chrestomatie k světovým dějinám feudalismu I. Praha 1962, s. 105-107.

4. Konkordát wormský (1122)

1122, 23. září. [Listina císařská].

Ve jménu svaté a nerozdílné trojice. Já Jindřich, z boží milosti římský císař, augustus, pro lásku boží, svaté říše římské a pána papeže Kalixta a pro spásu duše své přenechávám bohu, svatým božím apoštolům Petrovi a Pavlovi a svaté katolické církvi všechnu investituru prstenem a berlou a povolují, aby se ve všech chrámech, které jsou v mé říši neb císařství, dále kanonickou volbu a svobodné vysvěcení. Majetek a regália blahoslaveného Petra, které byly od počátku sporu až po dnešní den buď za času mého otce, buď také za mne, které mám, téže svaté římské církvi navracím; /u těch/, které však nemám, spravedlivě přispějí, aby byly vráceny. Také vlastnictví všech ostatních chrámů a knížat i jiných, jak duchovních, tak světských osob, které bylo ztraceno v oné válce, jež mám, buď podle rady knížat nebo podle spravedlnosti odevzdám; které nemám, /u těch/ spravedlivě přispějí, aby bylo odevzdáno. A dávám skutečný mír pánu papeži Kalixtovi a svaté římské církvi a všem, kteří jsou nebo byli na jeho straně. A ve věcech, ve kterých bude svatá římská církev žádat o pomoc, věrně přispějí, a v těch, ve kterých si mně bude stěžovat, provedu sobě propůjčenou spravedlnost. Toto vše se děje za souhlasu a podle rady knížat, jejichž jména jsou níže psána: Adalbertus, arcibiskup mohučský, F/riedrich/, kolínský arcibiskup, H/artwig/, řezenský biskup, O/ta/, bamberský biskup, B/runo/, špýrský biskup, H/erman/, biskup augšpurský, G/otebald/, utrechtský biskup, O/ta/, kostnický biskup, Ertulf, opat fuldský, Jindřich, vévoda [bavorský], Fridrich, vévoda [švábský], Pertolf, vévoda, Luitpold, markrabí [rakouský], Engelbert, markrabí [istrijský], Gotfríd, falckrabí [rýnský], Ota [z Wittelsbachu], falckrabí, Berengar, hrabě [ze Sulzbachu]. Já Fridrich, kolínský arcibiskup a arcikancléř, jsem přezkoumal.

1122, 23. září. [Listina papežská].

Já Kalixt, biskup, sluha sluhů božích, Tobě, milému synu Jindřichovi, z boží milosti římskému císaři, augustovi, povolují volbu biskupů a opatů německého království, kteří příslušejí k Říši, aby se dala v Tvé přítomnosti bez simonie a bez všeho násilí, abys souhlasil a poskytl pomoc rozvážnější skupině při radě nebo při rozhodování metropolitů a spoluprovinciólů, kdyby vznikla mezi stranami nějaká neshoda. Zvolený ať přijme od Tebe regália a ať Ti vzdává to, co Ti právem z nich náleží. V ostatní práva ať je posvěcený uveden do šesti měsíců podáním žezla a ať Ti z nich poskytne to, co Ti právem náleží, kromě toho, což - jak známo - sluší římské církvi. Podáš-li na něco ke mně stížnost a požádáš-li o pomoc, poskytnu Ti pomoc podle zvyklostí svého úřadu. Uzavírám pravý mír s Tebou i se všemi, kteří jsou nebo byli na Tvé straně po dobu tohoto rozbroje.

Převzato z: Kol. edit.: Chrestomatie k světovým dějinám feudalismu I. Praha 1962, s. 115-116.

5. Výběr z tezí Martina Luthera (1517)

Disputace k objasnění síly odpustků.

Z lásky k pravdě a ze snahy dopomoci pravdě na světlo, bude se o tom, co následuje, disputovat ve Wittenberce za předsednictví ctíhodného P. Martina Luthera. Ti, kdo v přítomné době nemohou o tom s námi jednati, mohou tak učiniti písemně. Ve jménu pána našeho Ježíše Krista. Amen.

1. Poněvadž náš Pán a mistr Ježíš Kristus řekl: „Čiňte pokání“, chtěl, aby život jeho věřících na zemi byl stálým pokáním.

2. A tato slova nemohou a nechtějí být chápána jako výrok o svátosti pokání, to jest o zpovědi a o dostiučinění, které vykonává kněz ve svém úřadě.

5. Papež nechce ani nemůže odpustiti jiné tresty než ty, které uložil dle svého uvážení nebo dle kanonu, tj. podle papežských ustanovení.

10. Ti kněží jednají nerozumně a špatně, kteří, aby umírajícím lidem právě zde dosti učinili, zdržují a uchovávají jim uložené pokání do očiště.

11. Zdá se, že nešvar přeměny církevních trestů v trest očiště vznikl, když biskupové spali.

21. Mýlí se hlasatelé odpustků, kteří tvrdí, že papežským odpustkem je člověk zbaven a osvobozen od jakéhokoliv trestu.

27. Ti, kdož předstírají, že duše vyjde z očiště, jakmile zazvoní groš ve skříňce, hlásají lidský tlach.

32. Ti, kdož se domnívají, že jim odpustkový list zaručuje spásu, půjdou k čertu i se svým mistrem.

35. Neučí křesťansky, kdož předstírají, že není třeba lítosti ani zármutku těm, kdo chtějí vykoupit duše z očiště nebo koupit si zpovědní listy.

36. Každému křesťanu, který cítí skutečnou lítost a zármutek nad svými hříchy, dostává se odpuštění muk a provinění, což mu náleží i bez odpustkových listů.

38. Nelze však nikterak pohrdati papežským odpuštěním a udílením milostí, neboť toto jest, jak jsem řekl, prohlášením božského odpuštění.

41. O papežském odpustku nechť se káže obezřetně, aby se prostý člověk chybně nedomníval, že papežský odpustek má míti přednost před jinými dobrými činy lásky.

43. Křesťany máme poučovati o tom, že ten, kdo dává chudému nebo půjčuje potřebnému, činí lépe, než kdyby si koupil odpustek.

50. Křesťany máme učiti: Kdyby papež věděl, jaký nátlak činí hlasatelé odpustků a co tropí, tu by raději chtěl, aby chrám sv. Petra shořel na popel, než aby byl postaven z kůže, masa a kostí jeho oveček.

56. Poklady církve, z nichž papež rozdává odpustky, nejsou ani dostatečně vyjmenovány, ani známy v obci křesťanské.

62. Skutečným pokladem církve je nejsvětější evangelium vznešenosti a milosti boží.

71. Kdo mluví proti pravdě apoštolského odpustku, budiž proklet a zatracen.

72. Kdo však vystoupí proti svévolným a drzým řečem kazatele odpustků, budiž blahoslaven.

73. Je rouháním proti sv. Petru a proti papeži, když se říká, že kdyby byl sv. Petr nyní papežem, nemohl by býti větší odpustek.

79. Říkati, že kříž, opatřený znakem papežským, má stejnou moc jako kříž Kristův, je rouháním proti bohu.

94. Křesťané mají být napomínáni, aby se snažili jíti se svou hlavou Kristem strážní, smrtí i peklem.

95. A aby procházeli do nebe spíše mnoha strastmi, než aby si byli jisti útěchou pokoje.

Převzato z: Kol. edit.: Chrestomatie k světovým dějinám feudalismu I. Praha 1962, s. 289-291.

6. Corpus Iuris Canonici

a) Decretum Gratiani (kolem 1140) – stručný výtah

Concordia discordantium canonum (Soulad nesouladných kánonů).

Prvá část dekretu.

Distinkce II.

I. část. GRATIANUS. Právo Quiritů se pak skládá ze zákonů a plebiscit a usnesení senátu a z konstitucí císařů a ediktů anebo dobrých zdání právníků.

C. I. Co je zákon.

C. II. Co plebiscit.

C. III. Co usnesení senátu.

C. IV. Co konstituce či edikt.

C. V. Co jsou dobrá zdání právníků.

C. VI. Co jsou zákony tribunské či konsulární.

...

Distinkce III.

I. část. GRATIANUS. Všechny tyto druhy [zákonů] jsou součástí zákonů světských. Ale protože jsou jednak ustanovení civilní, jinak církevní: [a protože] civilní ustanovení se nazývají právem veřejným či právem civilním, podívejme se, jakým názvem se označuje ustanovení církevní.

§ 1. Církevní ustanovení se zahrnují pod název „kánon“. Co však kánon je, vysvětluje Isidor v 6. knize Etymologií, když říká:

C. I. Co je kánon.

Kánon se říká řecky, řehole latinsky.

C. II. Proč se říká řehole.

Isidor v témže [díle] c. 16.

Řehole se říká proto, že řádně vede a nikdy nezavádí jinam. Jiní usoudili, že řehole má název z toho, že řídí, anebo že obsahuje pravidlo, jak řádně žít, anebo že napravuje, co je křivé či špatné.

II. část. GRATIANUS. Dále: kánony jsou dílem dekretály Veleknězů [papežů], dílem usnesení koncilů. Koncily jsou však dílem obecné [univerzální], dílem provinciální.

Z provinciálních se jedny konají v moci římského Velekněze, tedy za přítomnosti legáta svaté církve římské; jiné se však konají z moci patriarchů či primasů či metropolitů téže provincie. Toto tedy je třeba vědět o řeholích obecných.

§ 1. Jsou ovšem i někdy zákony soukromé, jak církevní, tak světské, jež se nazývají privilegia. O nich Isidor v 5. knize Etymologií (c. 18.) říká:

C. III. Co je privilegium.

Privilegia jsou zákony pro osoby soukromé, jaksi soukromé zákony. Privilegium se totiž říká proto, že se dává osobě soukromé [privátní].

III. část. GRATIANUS. Úkolem světských či církevních zákonů však je: přikazovat, aby se stalo, co je třeba, zakazovat, co je špatné; dovolovat buď co je dovoleno, jako požadovat odměnu, anebo někdy i co dovoleno není, jako poslat zapuzovací list, aby se okolnostem nepřitížilo. Proto v téže knize (c. 19.) píše Isidor takto:

C. IV. Co je úkolem zákonů.

Každý zákon pak buď něco povoluje, např. aby statečný muž žádal odměnu; anebo zakazuje, např. aby nikdo nemohl žádat o manželství svaté panny: anebo trestá, např. aby byl popraven, kdo spáchá vraždu: neboť odměnou či trestem zákona se usměřňuje život lidský; anebo [zákon] přikazuje, např. „Miluj Pána Boha svého.“

Distinkce XCVI.

C. X. Jsou totiž dvě moci, vznešený císaři, jejichž prostřednictvím je tento svět řízen, posvěcená autorita [auctoritas] biskupů a právní moc [potestas] císaře. Z těchto dvou je úřad kněžský o to závaznější, že musí skládat účty před Bohem, dokonce i za krále. Neboť vy sám víte, nejmilostivější synu: snad převyšujete důstojností celý lidský rod, ale přesto zbožně skláníte svou šíji před správcí božských věcí a očekáváte od nich prostředky pro spásu duše ... Z toho necht' vyvodí Vaše zbožné veličenstvo důsledek, že nikdo nikdy a pod žádnou záminkou se nesmí pyšně vyvyšovat nad jedinečným úřadem onoho muže, kterého Kristův příkaz postavil do čela všech a v něhož svatá církev vždy věřila a jehož vyznávala.

Druhá část dekretu.

Causa XXII. Otázka V.

C. IX. Když někdo při skládání přísahy svá slova dovedně uzpůsobí, přijímá Bůh, který zná svědomí přísahajícího, slova tak, jak jim rozumí ten, kdo přísahu vyžaduje. Kdo přísahá lstivě, proviňuje se dvojnásobně, protože nejen bere jméno boží nadarmo, nýbrž také klame zlomyslnou lstí svého bližního.

b) Liber extra (1234) – stručný výtah

Soubor dekretů P. Řehoře papeže [toho jména] IX.

Kniha IV. Titul I. O zásnubách a manželství.

Kap. I. Manželství se uzavírá pouhým souhlasem a neruší se, není-li dodržen obyčej rodné země.

Z koncilu triburského.

Jakýsi šlechtic z Francie pojal podle saského práva za manželku šlechtičnu ze Saska, měl ji po mnohá léta a zplodil s ní děti. Protože však Sasové neuzívají týchž zákonů jako Francouzi, vzal si za záminku, že se s ní nezasnoubil (či za ženu nepřijal, či věno jí nedal) podle svého, to je podle franckého zákona [francouzského práva], a propustil ji, vzal si [ženu] jinou. Svatá synoda o tom rozhodla: aby onen přestupník evangelického zákona byl podroben pokání, a od druhé manželky odloučen a donucen, aby se vrátil k první.

Kniha V. Titul VI. Kap. IX.

Židé nesmějí být proti své vůli pokřtěni ani nuceni ke křtu, trestáni bez soudcovského rozhodnutí, připraveni o majetek, rušeni při svých svátcích; jejich hřbitovy nesmějí být poškozovány a jejich mrtvolky exhumovány.

Kniha V. Titul VII. Kap. X.

Když byl totiž podle předpisu světských zákonů zabaven majetek těch, kteří byli popraveni pro zločiny proti majestátu, a jejich děti byly pouze ze soucitu ponechány naživu, což nemusí o to tvrději ... být potrestáni ti, kteří se odchyľují od pravé víry ...? Proto musí být jejich trest nejen církevním, nýbrž musí za ním následovat ještě zabavení pozemských statků, neboť je daleko těžším zločinem, je-li uražen nejen pozemský, ale dokonce nebeský majestát.

Kniha V. Titul VII. Kap. XV.

Exkomunikujeme a proklínáme všechny kacíře: katary, valdenské a všechny ostatní, ať se jmenují jakkoli ...

Vybrané pasáže převzaty z: Balík, S. a kol. (ed.): Texty ke studiu obecných dějin státu a práva II. Feudální stát a právo. Praha 1974, s. 374 an.;. dále Hattenhauer, H.: Evropské dějiny práva. Praha 1998, s. 11-12, 123, 130, 215, 216.